

Проблема тероризму

Таблиця 797

Поняття	Насильницькі дії (переслідування, руйнування, захоплення заручників, вбивства тощо) з метою залякування, придушення противників, конкурентів, нав'язування певної лінії поведінки
Характерні риси	<ul style="list-style-type: none"> • Насильство та примус. • Залякування і страх як основні цілі. • Відсутність будь-яких моральних та юридичних обмежень. • Висування вимог до «третьої сторони». • Випадковість вибору жертв, їхня невинність. • Таємність підготовки теракту і публічність його здійснення. • Прагнення до широкого розголосу теракту. • Повторюваність, серійність терористичної діяльності
Організації	У світі налічується близько 500 терористичних організацій, найвідоміші з яких «Хезболла» (ліванські радикали-шиїти), арабські «Ісламський джихад», «Хамас», «Аль-Каїда», Народний фронт за визволення Палестини, Курдська робітничка партія, Ірландська Республіканська Армія тощо

Міжнародні відносини після теракту 11 вересня 2001 р.

Таблиця 798

- На базі боротьби з тероризмом формується вісь «Росія — США».
- Зміцнення Європи на політичній світовій арені, рівне партнерство з США.
- Конфронтація між мусульманським та християнським світом.
- Початок нового типу війни, для якої характерні відсутність лінії фронту, інформаційні війни, дистанційність ведення війни тощо

Тенденції світового розвитку початку XXI ст.

Таблиця 799

- Проблема виробництва і розподілу продовольства та забезпечення питною водою.
- Зростання кількості населення в одних країнах сприятиме стабілізації, в інших породжуватиме конфлікти через обмеженість ресурсів і нестабільність економіки.
- Науково-технічний розвиток, передусім інформаційних технологій.
- Основні конфлікти: тероризм; загроза використання ядерної зброї; регіональні конфлікти.
- Скорочення державного управління потоками інформації, передачею технологій, міграцією населення.
- Глобальна економіка та глобалізація світового виробництва і світового ринку

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ (1945 р. — початок XXI ст.)

Загальні тенденції розвитку культури

Таблиця 800

- Вплив індустріалізації на культуру.
- Прискорення технічного та інформаційного розвитку.
- Виникнення нових, пов'язаних із засвоєнням космосу, наук.
- Нові форми передачі інформації — телебачення, інтернет, аудіо- та відеозапис.
- Усвідомлення єдності людини та навколишньої природи, підсилення гуманістичного напрямку культури.
- Зближення і взаємодія традиційних форм культури та повсякденного життя.
- Поширення масової культури.
- Взаємопроникнення культур різних регіонів

Розвиток освіти та науки

Таблиця 801

Наука	Освіта
<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток транспортних засобів, особливо реактивної авіації. • Початок засвоєння космічного простору (перший космонавт — Ю. Гагарін, 1961 р.). • Створення і розвиток кібернетики — науки про отримання, обробку і передачу інформації. • Розвиток радіоелектроніки: радіоапаратура, телевізори. • Створення мікропроцесора і комп'ютера (1976 р.). • Відкриття у генетиці: вивчення ДНК, клонування, вироцування геномодифікованих рослин 	<ul style="list-style-type: none"> • Завдання — підготовка учнів і студентів до навчання протягом усього життя з метою адаптації зовнішньому світові, який швидко змінюється. • Обов'язковість навчання законодавчо закріплена більшістю країн. • Збільшено кількість освітніх закладів та дітей і молоді, охоплених освітою. • Подолано елітарність освіти. • Розширено підготовку інженерно-технічних та наукових кадрів. • Зростає розрів в освітньому рівні провідних держав та країн, що розвиваються

Болонський процес

Таблиця 802

Визначення поняття	Болонська декларація про основні принципи реформування вищої школи в європейських країнах підписана у 1999 р. У 2005 р. до Болонської декларації приєдналася Україна
Мета	Створення зони європейської вищої освіти до 2010 р.
Зміст	<ul style="list-style-type: none"> • Вища освіта двох рівнів, де перший орієнтований на одержання ступеня бакалавра, другий — магістра. • Кредитна система — єдиний облік процесу навчання у всіх державах (які курси і в якому обсязі прослухав студент). • Незалежний контроль якості освіти, в основу якого покладено не кількість годин, витрачених на навчання, а рівень знань та вмінь. • Мобільність студентів та викладачів — викладачі можуть певний період працювати, а студенти — навчатися в різних європейських університетах

Художні напрями в літературі та мистецтві

Таблиця 803

Назва	Характеристика
Соціалістичний реалізм	<ul style="list-style-type: none"> • Частина офіційної ідеології в СРСР. • Основні риси: герой — революціонер, комуніст; оспівування комуністичних ідеалів; оцінка з точки зору марксизму-ленінізму. • Домінування тем війни, революційної боротьби, соціалістичної праці. • Представники: письменники <i>М. Шолохов, Л. Арагон</i>; кінорежисер <i>С. Герасимов</i> тощо
Екзистенціалізм	<ul style="list-style-type: none"> • Зародився у 20-ті роки ХХ ст. • Відображає трагічне відчуття абсурдності буття; у центрі уваги — питання вини і відповідальності, життя та смерті, вибору та рішення, а проблеми науки та історії розглядаються тільки в контексті цих питань. • Представники: <i>А. Камю, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс</i>
Неореалізм	<ul style="list-style-type: none"> • Напрямок в італійському мистецтві, що виник після Другої світової війни. • Основні риси: протест проти жорстокості сучасного життя; прагнення соціальної справедливості; демократизм. • Головна тема — життя звичайної людини. • Представники: кінорежисер <i>Р. Росселіні</i>, художник <i>Р. Гуттузо</i>, письменник <i>Е. Вімторіні</i> тощо

Закінчення таблиці 803

Назва	Характеристика
Гіперреалізм	<ul style="list-style-type: none"> • Поширений наприкінці 60-х років. • Сюжет не має значення, головне — документальність зображення, імітація фотографії, що демонструє абсурдність світу речей. • Представники: гамбурзька група «Зебра»
Абстракціонізм	<ul style="list-style-type: none"> • Мистецтво має відображати не реальну дійсність, а духовний світ митця. • Основні течії: <ul style="list-style-type: none"> — абстрактний експресіонізм (Дж. Поллок): головне — не твір, а процес його створення; — абстрактно-геометричне мистецтво: створення геометричних малюнків, псевдомеханізмів
Сюрреалізм	<ul style="list-style-type: none"> • Мета — проникнення в потаємні бажання і підсвідомість людини, звільнення від розуму з метою пізнання справжньої людини. • Основа — фрейдизм. • Представники: Г. Ернст, С. Далі
Поп-арт	<ul style="list-style-type: none"> • Іронічне відтворення продуктів «масової культури» (плакатів, упаковок, коміксів, предметів масового виробництва), критика філософії споживання. • Представники: Дж. Джонс, Е. Уорхол
Кінетичне мистецтво	<ul style="list-style-type: none"> • Головний принцип — рух твору. • Створення винаходів з механізмів, що гудуть, обертаються, самознищуються тощо. • Представники: Г. Юнкер, Ж. Тенгелі

Розвиток музичної культури

Таблиця 804

<ul style="list-style-type: none"> • Поширення музичного авангарду: використання незвичних нових форм і виразних засобів, відмова від музичних законів. • Розвиток мюзиклу — сценічного видовища, що об'єднує форми естради, драматичного театру, балету, опери. • Неокласика: використання елементів фольклору, джазу, року у класичних жанрах. • Поширення джазової музики, заснованої на імпровізації та складному ритмі. • Посилення розриву між масовою та «елітарною» музикою. • Поява електронної музики з використанням магнітофонів, синтезаторів, комп'ютерів. • У 50-ті роки в США виникає рок-музика, що об'єднує музичне, поетичне, сценічне та інші види мистецтва. • Відокремлення від року поп-музики — розважальної масової музики, яка використовує стилі, жанри і форми року

Особливості національних кінематографічних шкіл

Таблиця 805

Країни	Особливості кіно	Режисери
Італія	<ul style="list-style-type: none"> • Неореалізм: достовірний показ реального життя, переживань простої людини. • Картини-притчі 	В. де Сіка, Дж. де Санті; Ф. Фелліні
Франція	<ul style="list-style-type: none"> • «Нова хвиля»: кіно — засіб вираження авторського погляду на світ, а не розважання глядачів; розвиток короткометражного кіно. • Ліричні, сатиричні, фарсові комедії 	Ж. Л. Годар, А. Дуанель, Ж. Урі
Велика Британія	<ul style="list-style-type: none"> • «Вільне кіно» і «молоді розсерджені»: протест проти старого укладу, буржуазних цінностей 	Т. Річардсон, Д. Лін

Закінчення таблиці 805

Країни	Особливості кіно	Режисери
Німеччина	«Молоде німецьке кіно»: увага до сучасного життя	В. Герцог
Польща	<ul style="list-style-type: none"> «Польська школа»: осмислення трагічних подій Другої світової війни. «Кіно морального переживання»: незадоволення соціалістичними порядками 	А. Мунк, А. Вайда, Є. Кавалерович
Чехія	«Нова хвиля» (до 1968): практично немає історичних кінострічок, звернення до сучасності	В. Хітілова, М. Форман
США	<ul style="list-style-type: none"> Сформована система кіножанрів: вестерн, мюзикл, трилер, детектив, фільм жахів, комедія, драма. Насичення фільмів спецефектами. Звернення до фантастики 	Дж. Лукас, С. Спілберг, Ф. Коппола
Японія	<ul style="list-style-type: none"> Відтворення традицій японського театру. Використання європейської класики. «Повсякденний реалізм»: життя сучасної японської родини 	А. Куросава, К. Мідзогуті, Я. Одау
Індія	Вплив національного мистецтва: головне — не достовірність, а поетичний настрій; у фільмах багато пісень і танців	Династія Капурів

Тенденції розвитку фізкультури і спорту

Таблиця 806

- Демократизація і масовість олімпійського руху; проведення *параолімпійських ігор* для інвалідів.
- Створення державних установ з фізкультури і спорту, введення відповідних предметів до програм навчальних закладів, будівництво спорткомплексів, басейнів, стадіонів.
- Поширення занять фізкультурою і спортом унаслідок збільшення вільного часу — скорочення робочого дня, збільшення відпусток, використання побутової техніки.
- Надмірна комерціалізація спорту, поширення застосування допінгу спортсменами

Глобальні проблеми людства

Таблиця 807

- Екологічна криза, пов'язана з наслідками людської діяльності (забруднення навколишнього середовища, зменшення озонного шару атмосфери, глобальне потепління, зменшення родючого шару ґрунту тощо).
- Загроза війни із застосуванням зброї масового знищення (термоядерної, хімічної, бактеріологічної).
- Терористична загроза.
- Проблема енергоресурсів: пошук нових джерел енергії, економія сировинних та паливних ресурсів.
- Проблеми голоду, неписьменності, СНІДу та інших невиліковних хвороб

1. СТАНОВЛЕННЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО (ІНФОРМАЦІЙНОГО) СУСПІЛЬСТВА

У другій половині ХХ ст. відбулися зміни в соціально-економічній сфері, що наприкінці 1960-х — на початку 1970-х років почали набувати принципово нового характеру. Ці зміни означали перехід від індустріального суспільства до постіндустріального.

Терміни і поняття

Постіндустріальне (інформаційне) суспільство — якісно новий етап суспільного розвитку, наступний за індустріальним суспільством. Провідна роль у ньому належить науці, освіті, знанням, ефективному використанню нових технологій, комп'ютеризації та розвитку інформаційних систем, творчій діяльності людини. Більшість населення постіндустріальних країн працює у сфері послуг.

У період НТР та переходу до постіндустріального суспільства відбуваються **кардинальні зміни в структурі економіки**. Збільшується частка секторів, що надають послуги для особистого споживання, виробляють інтелектуальний продукт, науково-технічну продукцію.

Відбуваються **зрушення у відносинах власності**. Збільшується частка особистої власності громадян, дрібної і середньої приватної власності завдяки зростанню ролі малого і середнього бізнесу.

У **міжнародній торгівлі** першість поступово переходить до високо-технологічних виробів, інтелектуальної власності, туристичних послуг.

Відбувається **переоцінка цінностей** від прагнення економічного зростання до пріоритету сталого розвитку, екологічної безпеки.

Спостерігаються істотна **зміна ролі різних соціальних верств** у суспільстві. Великі власники дедалі більшою мірою зміцнюють зв'язки з верхівкою бюрократичного апарату. Кваліфіковані робітники стають співвласниками підприємств. На провідні позиції серед них виходять програмісти, оператори автоматичних ліній, систем зв'язку. Серед службовців значно зростає роль менеджерів.

Велике машинне виробництво втрачає потребу в робітниках, зосереджених на одній операції. Сучасний ринок **потребує працівників, які можуть швидко змінювати види діяльності, вчасно переорієнтовуватися на інші виробництва і сервіси**.

Дедалі більша роль належить **високій соціальній мобільності**.

Терміни і поняття

Високі технології (англ. high technology, hi-tech; поняття використовується з кінця 1960-х років) — найновіші та найпрогресивніші технології сучасності. До них належать найбільш наукоємні види промисловості, зокрема: мікроелектроніка, обчислювальна техніка, робототехніка, атомна енергетика, літакобудування, космічна техніка, мікробіологічна промисловість тощо.

2. КУЛЬТУРА «ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ»

2.1. Сутність і сфери використання «віртуальної реальності»

Процеси віртуалізації породжують новий вид культури — віртуальний. Під впливом тотальної віртуалізації *змінюються й пізнавальні запити людини.*

Терміни і поняття

Віртуальна реальність (VR) — створене комп'ютерними засобами тривимірне середовище, з яким може взаємодіяти людина; візуальні та звукові ефекти, що занурюють глядача в уявний світ «за екраном».

Є широкий спектр можливостей практичного використання VR у різних сферах, і вони не обмежуються розважальними.

VR в медицині допомагає в медичній освіті та тренуваннях, а також безпосередньо використовується для лікування деяких захворювань.

VR в освіті та її інтерактивні можливості дають змогу учням цікавіше вивчати щось нове. На уроках географії можна опинитися в будь-якій країні світу за лічені хвилини, біології — вивчати рослини зсередини, астрономії — подорожувати космосом.

VR в архітектурі та дизайні дають змогу побачити ще нереалізовані проекти архітекторам і дизайнерам.

Те саме стосується дизайну: за допомогою VR сьогодні просто уявити, який вигляд матиме ваша нова кухня або квартира після ремонту.

VR у військовій сфері використовують для всіх різновидів стратегічних навчань. VR здатна відтворити будь-яке місце, наприклад, для проведення тренувань антитерористичних операцій. Це коштує значно менше, а також є надійнішим.

2.2. Небезпеки й перспективи віртуальної реальності

Отже, застосування віртуальної реальності, як і будь-якої іншої технології, відкриває для людини нові можливості та водночас створює реальні небезпеки.

VR-залежність занурює людину у віртуальну реальність і вона тільки на деякий час повертається в реальне життя. VR-манія може призвести до втрати апетиту і сну, користувачеві складно відволіктися від гри.

Травмонебезпечність. Поринання у VR може бути травмонебезпечним. Так, компанія окулярів віртуальної реальності «Окулус» (Oculus) видає інструкції з безпеки користування, чим намагається зняти з себе відповідальність за отримання травм під час перебування у віртуальній реальності.

Негативна реакція організму. *Витрата величезної кількості часу на неперервну роботу з інтернетом та віртуальною реальністю* призводить до порушень режиму сну, відпочинку, харчування, а це *згубно впливає на весь організм.*

Віртуальна реальність від корейських виробників — hi-tech Euronews (українською), 23.02.2016 р.

44-й президент США Барак Обама в окулярах віртуальної реальності поруч з канцлером Німеччини Ангелою Меркель. Ганновер, квітень 2016 р.

Психологічні зміни особистості. Коли людина VR-залежна, вона проводить більшу частину свого часу у віртуальному світі. У неї з'являється невпевненість в собі, агресія, песимізм. Також віртуальна реальність небезпечна можливістю впровадження масового психологічного впливу.

Вразливість персональних даних. У результаті кібератак злочинці зможуть отримати в руки не тільки імена та паролі користувачів, а й заволодіти самою особистістю власника акаунта.

Віртуальна реальність перебуває на ранніх етапах свого розвитку. Усі переваги та небезпеки VR ще не вивчені.

Слово експерта

Один лише телефон «поглинув» цілу низку девайсів — будильник, аудіорекодер, телевізор. Голова Facebook Марк Цукерберг попереджає: через п'ять років і телефонів не залишиться, будуть лише окуляри.

3. ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Велику роль не тільки в інформуванні людей, а й у формуванні суспільної свідомості відіграють *засоби масової інформації (ЗМІ)*. Через телебачення, пресу, інтернет-ресурси ми дізнаємося про події в політиці й економіці, дії урядів і громадських організацій, відстоювання своїх прав громадянами, воєнні конфлікти, новини культури. Свобода діяльності журналістів є ознакою демократичності й відкритості країни та суспільства.

З історії України ви знаєте про суспільно-політичну кризу, пов'язану із вбивством українського журналіста *Георгія Гонгадзе*.

Найнебезпечнішими країнами для журналістів є Афганістан — вбито 15, Сирія — 11 і Мексика — дев'ять журналістів. Мексика — єдина країна з високою кількістю вбитих журналістів, у якій не відбувається збройний конфлікт.

Найрезонансними були вбивства саудівського журналіста *Джамалю Хашкаджі* (або *Хашогджі*) в генконсульстві королівства в м. Стамбулі в жовтні 2018 р. і замовне вбивство репортера видання «Aktuality» *Яна Куціака* в Словаччині (лютий

Журналіст Джамаль Хашкаджі на обкладинці журналу «Time», 24/31.12.2018 р.

Про смерть Хашкаджі на території Генконсульства Саудівської Аравії у м. Стамбулі (Туреччина) стало відомо завдяки його годиннику. Оскільки мобільні телефони заносити в будівлю дипмісії не дозволяють, Хашкаджі залишив свій айфон нареченій, яка чекала його біля входу. Перед тим як увійти в Генконсульство, Хашкаджі перевів у режим запису синхронізований із телефоном годинник Apple Watch. Тепер запис із годинника розслідують правоохоронці. Ця історія ілюструє роль ЗМІ в сучасному суспільстві та значення у ньому інформаційних технологій.

Георгій Гонгадзе: яким був і чого прагнув.
24 канал,
22.03.2016 р.

2018 р.). Після вбивства останнього в Словаччині розпочалася хвиля протестів, що призвело до відставки уряду.

Очевидно, що вбивства, переслідування і перешкоджання професійній діяльності журналістів є важливим показником небезпеки і загрози для усього населення певної країни внаслідок воєнних конфліктів, кризи демократії та критичної криміногенної ситуації.

4. РОЗВИТОК ОСВІТИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

4.1. Початкова й середня освіта

Постіндустріальне (інформаційне) суспільство висуває особливі вимоги до сучасної системи освіти.

Обов'язкове навчання дітей шкільного віку закріплено в законах більшості країн світу. Парламенти ухвалюють закони, що регламентують освітній рівень, гарантований державою.

Концепція неперервної освіти молодого покоління від дошкільного віку до вищої школи прийнята в більшості розвинених країн як стратегічна лінія освітньої політики. До провідних країн у сфері освіти в 1970–1990-х роках долучились «нові індустріальні держави» — Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Малайзія.

У 1972 р. у СРСР було введено загальну обов'язкову середню освіту. За кількістю фахівців із вищою освітою країна посідала одне з провідних місць у світі. Водночас у шкільних класах і студентських аудиторіях право на існування мали тільки ті судження, що відповідали марксистсько-ленінській ідеології.

Головною проблемою у сфері освіти для країн, що розвиваються, є **ліквідація безграмотності**. Наприклад, у Непалі, Бангладеш, Індії частка грамотного населення становить лише 20 %, а в Афганістані, Мавританії, Судані, Чаді — близько 10 %. Рівень неграмотності у світі знижується, але **розрив у рівні освіти** між населенням індустріально розвинених країн і країн, що розвиваються, **збільшується**.

4.2. Університети як автономні осередки науки й освіти

У ХХІ ст. найпотужнішою рушійною силою розвитку стає виробництво знань, їхнє накопичення та практичне використання. Велику роль у цьому відіграють **університети**.

Важливою особливістю університетів є певний рівень **автономії** та наявність в них **академічної свободи** — однієї з основних цінностей громадянського суспільства.

Пригадайте визначення поняття «університет».

Болонський університет — один з найдавніших неперервно діючих університетів світу (заснований у 1088 р.). Від початку професорів тут обирала асоціація студентів; вступити до університету могли представники будь-яких станів, бо зважали тільки на знання; серед студентів і викладачів були жінки. Сьогодні популярною є Болонська система освіти — єдиний освітній простір Європи, що передбачає дворівневу систему вищої освіти (бакалавр, магістр) та дає змогу студентам отримати диплом, визнаний за межами його країни. Україна долучилася до Болонського процесу у 2005 р.

Терміни і поняття

Університетська автономія — система самоврядування університетів, у яких існує академічна свобода, а їхня наукова, освітня, суспільна діяльність здійснюється без надмірного тиску держави і комерціалізації.

Терміни і поняття

Академічна свобода — свобода викладати навчальний предмет на свій розсуд, обирати теми для наукових досліджень і проводити їх своїми методами, а також свобода студентів здобувати знання відповідно до своїх нахилів та інтересів.

У різні періоди ці два поняття були причинами та наслідками один одного.

До початку XIX ст. сформувалися *три основні моделі університету* — *англійська, німецька та французька*.

Британська модель (Оксфорд, Кембридж) — значною мірою місце викладання та поширення універсальних знань. Наука, мистецтво, професійна майстерність або здобуття нових знань не є безпосередніми цілями університетів британської моделі. Вони, а пізніше — американські Гарвардський, Стенфордський та інші, зберегли **автономію** як своє головне надбання.

Французька (наполеонівська) модель передбачала підконтрольність університету уряду і відокремлення науки від освіти. У французьких вишах заперечували не тільки академічну, а й інші види автономії.

Німецька модель (німецький класичний університет) вперше була реалізована в Берлінському університеті й базувалася на принципах академічної свободи та єдності досліджень і викладання.

Цікавим є досвід США, де успішно співіснують різні типи університетів — класичні дослідницькі; гуманітарні коледжі, спрямовані на підготовку еліти та які базуються на англійській моделі; а також університети штатів, які використовують елементи французької моделі.

Сучасні університети вирішують не тільки наукові та освітні, а й інші суспільно значущі завдання, зокрема:

- ▶ формування світогляду і виховання молоді;
- ▶ професійна підготовка та перепідготовка фахівців;
- ▶ фундаментальні та прикладні наукові дослідження;
- ▶ соціалізація молоді й інших уразливих соціальних груп (пенсіонерів, інвалідів, безробітних тощо);
- ▶ проектування суспільного розвитку;
- ▶ розроблення і реалізація глобальних, регіональних і місцевих програм у сфері просвітництва, культури, здоров'я людей, спорту.

5. НАУКОВО-ТЕХНІЧНА РЕВОЛЮЦІЯ

5.1. Основні напрями розвитку НТР

1. *Перетворення науки на безпосередньо продуктивну силу.*

2. *Відкриття і використання нових видів енергії.* Розвиток ядерної і термоядерної енергетики із забезпеченням безпеки їх використання, актуальність чого показала катастрофа на Чорнобильській АЕС у СРСР (26 квітня 1986 р.) та аварія внаслідок землетрусу на АЕС

Дізнайтесь, які університети є лідерами за рейтингом Міжнародної організації QS (QS World Rankings 2019); які місця в цьому рейтингу посідають університети України

Пригадайте значення поняття «науково-технічна революція» (див. § 5).

Фукусіма-1 у Японії (11 березня 2011 р.). Розробляються методи використання енергії термоядерного синтезу, енергії Сонця, океанських припливів, підземного тепла Землі та ін.

3. **Початок інформаційної революції.** Планета Земля поступово перетворюється на єдиний інформаційний простір.

4. **Автоматизація і роботизація виробництва** досягли такого рівня, що основним завданням працівника поступово стає регулювання і контроль над виробничим процесом. Це створює *небачений простір для розвитку особистості людини.*

5. **Упровадження принципово нових технологій**, створених на базі фундаментальних відкриттів (лазерних, плазмових, мембранних та ін.), яким властиві маловідходність; зростання продуктивності, висока якість продукції, екологічна чистота тощо.

6. Докорінна **зміна предметів праці, появи принципово нових видів матеріалів** із наперед заданими властивостями.

7. **Розвиток генної інженерії та біотехнологій** — можливість надавати наперед визначені властивості рослинам і тваринам, які використовують у сільськогосподарському виробництві і забезпеченні харчової бази людства.

5.2. Основні здобутки НТР на зламі ХХ – ХХІ ст.

З 1940-х років ХХ ст. у **медицині** почали застосовувати гемодіалізатори — апарати, що виконують функцію здорової людської нирки. У 1950-ті роки здійснили перше успішне пересадження нирки. Першу операцію з пересадження людського серця провів у 1967 р. хірург **Крістіан Бернард** (ПАР).

Британський учений **Френсіс Крік** і американський **Джеймс Вотсон** у 1953 р. запропонували модель подвійної спіралі ДНК, що поклало початок вивченню основ **генетики** на молекулярному рівні (у 1962 р. вчених удостоїли Нобелівської премії). У 1996 р. у Великій Британії відбувся перший успішний експеримент із клонування живої істоти. У 2010 р. групі учених під керівництвом **Крейга Вентера** вдалося штучно синтезувати мінімально необхідний набір генів для створення в лабораторних умовах живого організму — бактерії.

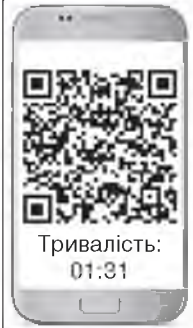
Значний внесок у розвиток сучасної **фізики** зробили вчені СРСР — **Абрам Йоффе** (уродженець Полтавщини), **Петро Капіца**, **Ігор Курчатов**, **Лев Ландау**, **Анатолій Александров** (уродженець Київщини), **Яків Зельдович**, **Юлій Харитон**, **Андрій Сахаров**.

Серед досягнень світової фізики — відкриття високотемпературної надпровідності, дослідження процесу «холодного» термоядерного синтезу. У 2008 р. відбувся запуск Великого адронного колайдера — найбільшого у світі прискорювача елементарних частинок, створеного у Європейському центрі ядерних досліджень (Швейцарія).

Американський математик **Норберт Вінер** створив нову науку — **кібернетику**, котру він уявляв як єдину науку про управління.

3 червня 2011 р. ООН ухвалила резолюцію, згідно з якою **право на доступ до інтернету є одним з невід'ємних прав людини.**

За версією телеканалу «Дискавері», за перше десятиліття ХХІ ст. людство зробило такі найвизначніші наукові відкриття: картування

Тривалість:
01:31

Перший персональний комп'ютер.
24 канал,
11.08.2015 р.

Тривалість:
05:13

Аполлон-11.
Як це було.
Vox,
23.10.2018 р.

геному людини, виявлення води на Марсі, отримання стовбурових клітин етичним шляхом, управління протезами за допомогою сигналів мозку, підтвердження існування «темної матерії» та ін.

6. ОСВОЄННЯ КОСМОСУ

Радянський плакат, 25 квітня 1961 р.
Автор — В. Сметанін

Скажіть, хто зображений на плакаті. Які ідеї мав пропагувати цей плакат?

**ДОРОГУ К ЗВЕЗДАМ
ПРОКЛАДЬВАЮТ
КОМУНІСТЫ!**

4 жовтня 1957 р. у Радянському Союзі був запущений перший в історії штучний супутник Землі. Відтоді розпочалося радянсько-американське змагання за першість в освоєнні космосу. Перший американський супутник був виведений на орбіту 1 лютого 1958 р.

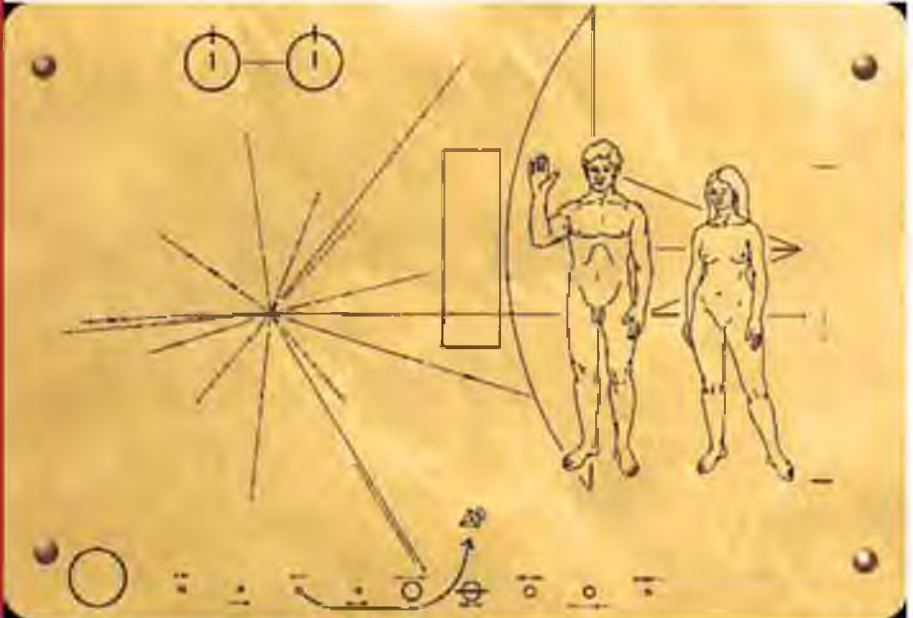
12 квітня 1961 р. у СРСР запустили перший космічний корабель із людиною на борту — *Юрієм Гагаріним*. А 5 травня 1961 р. у США здійснили запуск пілотованого космічного корабля.

У березні 1965 р. радянський космонавт *Олексій Леонов* уперше вийшов у відкритий космос.

Згодом *Національне аерокосмічне агентство США (НАСА)* здійснило запуск космічного корабля «Аполлон-11» на Місяць. **20 липня 1969 р.** вперше в історії людина ступила на поверхню іншого небесного тіла, окрім Землі. Двоє астронавтів, *Ніл Армстронг* і *Едвін Олдрін*, пробули на Місяці близько 2,5 год. Вони провели наукові спостереження і взяли зразки ґрунту супутника Землі.

Протягом 1970-х років безпілотні космічні станції були направлені до Меркурія, Венери і Марса, пізніше — із близької відстані

За ініціативу відомого астрофізика, популяризатора науки і письменника-фантаста Карла Сагана, на борт «Піонера-10» помістили алюмінієву пластинку з першим посланням для представників позаземних цивілізацій. За розрахунками, через 2 млн років «Піонер-10» дістанеться околиць зірки Альдебаран. Спробуйте зрозуміти, яку інформацію містить це послання.

сфотографували Юпітер, Сатурн, Уран і Нептун. Американські зонди «Піонер 10», «Піонер 11», «New Horizons», «Вояджер 1» і «Вояджер 2» стали міжзор'яними кораблями, що покинули межі Сонячної системи.

У 1975 р. уперше відбулося стикування в космосі кораблів «Аполлон» (США) і «Союз» (СРСР).

З 1981 р. НАСА почало запускати кораблі багаторазового використання — «шаттли».

1 серпня 1995 р. на навколоземну орбіту запустили перший український штучний науково-дослідний супутник «Січ-1» за допомогою ракети-носія «Циклон-3». У 1997 р. **Леонід Каденюк** став першим громадянином незалежної України, який здійснив політ у космос у складі міжнародного екіпажу на американському космічному кораблі «Columbia».

Подробиці

Завод «Південмаш», що у м. Дніпро, відновив виробництво ракет-носіїв «Зеніт», які будуть використовувати в міжнародних космічних програмах «Морський старт» і «Наземний старт». Серед замовників — компанії з США, Кореї, Італії, Індії і т. д. **Ілон Маск**, засновник компанії «SpaceX», назвав «Зеніт» кращою ракетою після своїх.

У 2004 р. відбувся політ першого китайського космонавта. 3 січня 2019 р. міжпланетна станція «Чан'е-4» здійснила успішну посадку на зворотному боці Місяця.

Активну діяльність у вивченні космосу здійснюють Європейське космічне агентство (ESA), що складається з 20 держав-членів ЄС, а також такі країни, як Франція, Японія, Німеччина, Індія, Італія та ін.

Велику роль в освоєнні космосу відіграє Міжнародна космічна станція (МКС), створена в співробітництві аерокосмічних агентств Росії, США, Японії, Канади, Бразилії та ЄС.

Амбітні плани з освоєння космосу та створення перших баз на Марсі має винахідник та підприємець **Ілон Маск**. У планах створення колоній у космосі з Маском конкурує засновник Amazon **Джефф Безос**.

7. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ЗМІНИ У ЗМІСТІ ТА ХАРАКТЕРІ ПРАЦІ

Свідчать документи

З Європейської соціальної декларації, жовтень 1961 р.

З правової точки зору, європейський досвід у сфері соціального забезпечення спрямований на: 1) гуманізацію та безбар'єрність суспільства та держави; 2) високий рівень соціальних стандартів; 3) доступність та ефективність пенсій, допомоги і послуг; 4) ефективність правового регулювання.

У розвинених суспільствах утверджується думка про цінність вільного часу громадян не тільки для власного розвитку, а й для підвищення продуктивності праці. Тож не дивно, що на Заході загово-

Нова ера у вивченні Місяця: експерименти Китаю на поверхні супутника Землі.
УНІАН, 16.01.2019 р.

Чи згодні Ви з думкою, що рівень розвитку суспільства можна визначити за обсягом вільного часу людей?

Як Ви вважаєте, чи є можливим перехід на чотириденний робочий тиждень в Україні? Які це може мати економічні та соціальні наслідки?

рили про перехід з п'ятиденного робочого тижня для працівників (з понеділка до п'ятниці) до чотириденного.

Комерційні компанії, що скоротили робочий тиждень для своїх співробітників до 32 годин, з'ясували, що це сприяє підвищенню продуктивності, мотивації персоналу і зниженню вигорання.

Британський Конгрес профспілок наполягає на тому, щоб уся країна перейшла на чотириденний тиждень до кінця сторіччя. Цю ініціативу підтримує лейбористська партія.

ЗАПИТАННЯ Й ЗАВДАННЯ

I. Систематизуємо нову інформацію

1. Назвіть найважливіші зміни в соціально-економічній сфері, що відбулися внаслідок НТР.
2. Як змінюється роль людини в постіндустріальному суспільстві?
3. Які сфери використання «віртуальної реальності» Ви вважаєте найперспективнішими?
4. Чому ЗМІ називають «четвертою владою»?
5. Визначте основні тенденції розвитку освіти у різних країнах світу.
6. У чому полягає важливість університетської автономії?
7. Яку роль відіграють університети в суспільному розвитку?
8. Схарактеризуйте основні напрями НТР.
9. Які здобутки НТР на межі ХХ — ХХІ ст. Ви вважаєте найважливішими?
10. Зіставте космічні досягнення СРСР і США у другій половині ХХ ст.
11. Покажіть на карті світу країни, які є лідерами в освоєнні космосу.
12. Поясніть поняття: *постіндустріальне (інформаційне) суспільство*, *високі технології*, *академічна свобода*.

II. Обговорюємо в групі

1. Яка роль сучасної науки у розв'язанні глобальних проблем людства?
2. Яка подія, на Ваш погляд, стала початком космічної ери людства?

III. Мислимо творчо й самостійно

1. Напишіть науково-фантастичний есей на тему «Репортаж з лабораторії з клонування людей» або на іншу тему, пов'язану з моральними аспектами НТР.
2. Біллу Гейтсу належить вислів: «Успіх — поганий учитель. Він змушує розумних людей думати, що вони не можуть програти». Як Ви розумієте ці слова, чи є актуальними вони сьогодні?

ВАЖЛИВІ ДАТИ

4 жовтня 1957 р. — у СРСР запущено перший в історії штучний супутник Землі

12 квітня 1961 р. — у СРСР запущено перший космічний корабель із людиною на борту — Юрієм Гагаріним

20 липня 1969 р. — уперше в історії людина ступила на поверхню Місяця — астронавт США Ніл Армстронг

2011 р. — ООН ухвалила резолюцію, згідно з якою право на доступ до інтернету є одним з невід'ємних прав людини

РОЗВИТОК ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА: ДОМІНУЮЧІ ТЕНДЕНЦІЇ. СПОРТ у другій половині ХХ — на початку ХХІ ст.

1. ЛІТЕРАТУРА у другій половині ХХ — на початку ХХІ ст.

1.1. Літературний реалізм

У творчості багатьох письменників перших післявоєнних років превалювала **антивоєнна, антифашистська тематика**. Темі Опору присвятили свої твори французькі письменники *Р. Вайян, Р. Мерль*, німецькі — *А. Зегерс, Г. Бьолль* та ін. У 1947–1967 рр. великий вплив на літературу мала «Група 47» (німецькі письменники *Г. Ріхтер, Г. Грасс, М. Вальзер*; австрійські поети *І. Бахман, П. Целан* та ін.). Будівництво нової післявоєнної культури, на думку членів «Групи 47», слід було починати «з нуля», та створити нову німецьку мову — на зміну старій, зруйнованій нацистською риторикою та пропагандистською брехнею.

Пауль Целан (справжнє прізвище Антшель, 1920–1970 рр.) — австрійський поет єврейського походження, уродженець м. Чернівців. Під час Голокосту загинули його батьки. У 1947 р. було надруковано вірш Целана «Фуга смерті», присвячений трагедії жертв нацистського геноциду — приклад того, що й після Аушвіцу існує поезія.

Виразником невдоволення молоді дійсністю була в 1950-ті роки група англійських письменників, котра у літературній критиці дістала назву «розсерджені молоді люди»: *Дж. Вейн* (роман «Поспішай униз»), *К. Еміс* (роман «Щасливчик Джим»), *Дж. Осборн* (п'єса «Обернися в гніві»).

Теоретики **«соціалістичного реалізму» в СРСР** вимагали від письменників «поліпшувати» історію, зробити привабливою «вітрину» життя в соціалістичних країнах. Прикладами таких творів є «Піднята цілина» *М. Шолохова*, «Хліб» *О. Толстого* та ін.

«Магічний реалізм» — стиль, у якому магічні елементи вплетені в реалістичну картину світу. Представники цього стилю — *Х. Борхес, М. Булгаков, Х. Кортасар, Г. Маркес, М. Павич, Х. Мурукамі* та ін.

1.2. Література модерністського напрямку

Терміни і поняття

Модернізм — загальна назва творчих напрямів і шкіл ХХ ст., яким притаманні формотворчість, експериментаторство, антиреалістична спрямованість. Модерністи на перше місце ставили творчу інтуїцію, сутність буття. Модерністи свідомо роблять свою творчість елітарною. Напрями модернізму — імпресіонізм, неоромантизм, символізм, імажинізм, футуризм, експресіонізм, сюрреалізм, дадаїзм та ін.

Екзистенціалізм дає змогу вирватися за межі суворої реальності і передавати життєве й емоційне світовідчуття. Найяскравіші представники цього напрямку — французькі письменники *Ж.-П. Сартр*

(кумир молоді 1970-х років), *А. Камю, С. де Бовуар*, британські *А. Мердок* і *К. Вілсон*, американський *Н. Мейлер* (США).

На протигагу класичному роману, «**неороман**» не мав сюжетної завершеності, проте утверджував образ замкненої на собі особистості (французькі письменники *Н. Саррот, А. Роб-Гріс* та ін.).

1.3. Постмодернізм у літературі

З 1980-х років на зміну модернізму прийшов **постмодернізм**. Його основним принципом є *вільне поєднання виражальних засобів, а також плюралізм ідей, думок, точок зору і гуманізм*. Головною фігурою літературного постмодернізму є італійський письменник *У. Еко*. Всесвітню славу йому приніс роман «Ім'я троянди» (1980 р.).

Постмодернізм в американській літературі пов'язаний з іменами засновників «школи чорного гумору» (*Д. Барт, Т. Пінчон, Д. Данліві* і *Д. Бартельмі*). До постмодернізму відносять творчість таких письменників, як *Д. Делілло, В. Гібсон, М. Павич, Т. Стоппард* та ін. Риси постмодернізму характерні для творчості російських авторів, серед яких — *Б. Акунін, Й. Бродський, В. Єрофєєв, В. Набоков, Г. Остер, В. Пелевін, В. Сорокін, Т. Толстая*. У сучасній українській літературі постмодернізм виявляється у творчості *Ю. Андруховича, Ю. Іздрика, Л. Дереша, С. Жадана, О. Забужко* та ін.

2. ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

2.1. Соціальний реалізм і неореалізм

Терміни і поняття

Соціальний реалізм бачив зміст мистецтва в його зв'язку з дійсністю, служинні прогресу методами художньої творчості.

Неореалізм — течія в мистецтві, особливості якої — пафос суворої правди, достовірність зображення, повага до простої людини; максимальна узагальненість образів картин, що переходять в образи-символи. Велику увагу приділено кольору, що ніс змістове й емоційне навантаження.

Одним з основоположників **неореалістичного** напрямку є італійський художник *Р. Гуттузо*. Серед кращих його творів — «Зайняття земель, що пустують, батраками в Сицилії», «Битва біля моста Амірально». *А. Фужерон* зі своїм реалістичним полотном «Слава Андре Ульє» і *Б. Таслицький* із серією графічних портретів в'язнів Бухенвальда є представниками французького неореалізму. Популярність здобули графіки *П. Хогарт* (Велика Британія) і *Е. Ваєт* (США).

Авторам творів у стилі «**соціалістичного реалізму**» був властивий показний, часто фальшивий оптимізм.

2.2. Модернізм

Течії післявоєнного **абстракціонізму** розділяють на три групи.

Терміни і поняття

Абстракціонізм (від лат. abstractio — *віддалення*) — напрям у мистецтві, образність якого ґрунтується на кольорі, лінії, формі та текстурі, а не на мотивах, запозичених із навколишньої реальності. Засновником абстракціонізму вважають російсько-українського художника *В. Кандинського* (1866–1944 рр.).

Картина
Марка Ротко...
ТСН,
13.05.2015 р.

Засновником *абстрактного експрессионізму* є американець **Д. Поллок**. Він увів термін «дріппінг», що означає розбризування фарб на полотні без використання пензля. У цій течії мистецтва акцент робиться на самій дії, процесі створення картин.

Джексон Поллок.
Осіній ритм
(номер 30)

Інша група абстракціоністів тяжіє до деякої *загадковості*; автори покривають свої полотна знаками, які нічого не означають.

Третя група представляє *технізоване мистецтво*.

Наприкінці 1950-х — на початку 1960-х років виник новий стиль абстракціонізму — **поп-арт** (популярне мистецтво).

Терміни і поняття

Поп-арт — течія в мистецтві, для якої характерне переосмислення образів масової культури, естетизація зовнішнього предметного світу, утвердження культу речі.

Характерною рисою поп-арту, що виник у США, було створення різноманітних композицій, часто абстрактних, із предметів побуту, сільськогосподарських знарядь, шматків труб, частин автомобіля тощо. Засновником художньої школи поп-арту є **Енді Воргол**.

Подобиці

Справжнє ім'я Енді Воргола (англ. Andy Warhol) — Андрій Вархола. Він є американським художником українського (лемківського) походження. Протягом життя він створив близько 10 тис. робіт: фотографії, картини, ілюстрації, скульптури, інсталяції, кінофільми, книжки. Найдорожчою роботою Воргола стала картина «Вісім Елвісів», яку восени 2008 р. було продано більш як за 100 млн дол. США. Картини Воргола замовляли Мік Джаггер, Джон Леннон, Бріжит Бардо, Майкл Джексон.

Сюрреалістичний (*надреальний*) напрям у мистецтві виник ще в 1920-ті роки. Сюрреалісти вирішили замінити реально існуючий світ містичним, підсвідомим. Найяскравішим представником цього напрямку є видатний художник сучасності **Сальвадор Далі**.

Видатною фігурою у світовому образотворчому мистецтві є французький художник, іспанець за походженням **Пабло Пікассо**. У його творчості переважали ідеї добра, ненависті до війни.

Послідовником сюрреалізму є **Марк Шагал**, який тривалий час жив у Франції. Характерні мотиви картини М. Шагала — жителі єврейських містечок, прості люди та їхні почуття.

С. Далі.
Розплавлений
годинник,
1954 р.

Наприкінці 1960-х років зародився **концептуалізм**. Згідно з ним важливим є не предмет, який зображають, а те, що він означає, і наша реакція на нього обумовлена не чуттєвим сприйняттям,

Спробуйте проаналізувати ідеї художника, зображені на картині. Зіставте її з картиною «Сталість пам'яті», написаною в 1931 р.

Майстри. Енді Воргол — творець поп-арту.
24 канал,
04.06.2015 р.

а роботою думки. У 1967 р. американський скульптор **Клас Олденбург** вирив кілька ям у нью-йоркському Централ-парку, після чого «творчо» їх закопав. А **Христо Явчев** прославився, упаковуючи в пластик величезні ділянки землі на австралійському узбережжі та відомі пам'ятники архітектури.

2.3. Постмодернізм

Терміни і поняття

Постмодернізм — напрям у мистецтві, що поєднує та змішує різні культури і стилі. Його основні принципи — використання різних культурних мов, відмова від «гарного» в мистецтві, іронія, песимізм, перетворення культури на шоу, певною мірою — знущання над «індустрією мистецтва» та над самим глядачем.

Постмодернізм як явище в мистецтві з'явилося на Заході в 1970-ті роки (в Україні поширилося в 1990-ті). Постмодернізм протиставляється і класичному реалізму, і модернізму, і наче насміхається над ними. Якщо модернізм розрахований на еліту, то постмодернізм робить свої твори універсальними: масовий глядач побачить цікаву, іноді скандальну і дивну історію, а елітарний — філософський зміст.

Відомими художниками постмодернізму є **Й. Бойс**, **Ж. Гаруста**, **А. Єн**, **М. Мерц**, **М. Паладіно**.

Епатажні роботи створює англійський митець **Д. Хьорст**. Серед них — інсталяція «Обіцянка грошей», що була виставлена у 2003 р. у Києві в «Пінчук Арт Центрі» та викликала неоднозначну реакцію.

Американський художник **Дж. Кунс**, як і його колега Д. Хьорст — геній маркетингу. Роботи Кунса, яскраво розфарбовані і нестерпно вульгарні, справляли на глядачів несподіване враження. На 2018 р. загальна вартість робіт Кунса оцінюється в 1 млрд дол. США.

Джефф Кунс «Балерина, яка сидить». 13-метрова надувна скульптура, встановлена в Рокфеллівському центрі в м. Нью-Йорку в травні–червні 2017 р. До того були зроблені дерев'яні та сталеві версії фігури

«Балерина, яка сидить». Порцелянова фігурка української скульпторки Оксани Жникруп (1931–1993 рр.), відомої майстрині фарфорової пластики в Україні другої половини ХХ ст. Саме її модель використав Дж. Кунс

Мурал канадського художника Дерекка Майкла Безанта на будівлі Гудерхам (м. Торонто) не тільки «збагачує» її вікнами, а й створює ефект більшого об'єму та відчуття руху, динаміки

3. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ В РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ

Основним архітектурним напрямом ХХ ст. був **функціоналізм**, який сформувався ще на початку 1920-х років як спроба полегшити засобами архітектури житлову кризу, дати мінімум побутових зручностей широким верствам населення.

Терміни і поняття

Функціоналізм — течія в архітектурі, характерні риси якої — першорядна увага до функціонального призначення будівель, використання досягнень науки і техніки (зокрема, нових матеріалів), економічність, гранична простота форм, відмова від декору.

Житловий будинок на 1,5 тис. квартир за проектом Ле Корбюзьє у м. Марсель (побудовано у 1947–1952 рр.). Має п'ять коридорів — «внутрішні вулиці», середня з яких, торговельна, пов'язує квартири із закладами торгівлі й обслуговування, розміщеними в будинку. Квартири розташовані у двох рівнях, що дозволило розмістити коридори через два поверхи і диференціювати кімнати за висотою. Марсельський будинок послужив прототипом для «житлових одиниць» архітектора.

Провідним представником функціоналізму є швейцарський архітектор **Ле Корбюзьє**. Розроблені ним «5 пунктів» є класикою цього напрямку в архітектурі: будинок на сваях (pilotis); сад на пласкому даху; вузькі горизонтальні вікна; вільне планування приміщень; вільна композиція фасаду.

Людвіг Міс ван дер Рое, американський архітектор німецького походження, є одним з основоположників мінімалізму, батьком сучасних хмарочосів. «Що менше, то більше» — знаменита формула від ван дер Рое, для якого були важливі тільки «залізна логіка» (сталевий каркас) і матінка-природа — краща краса для будь-якої архітектури. Ван дер Рое також розробив для своїх будинків дизайн простих і функціональних меблів, які популярні й сьогодні.

Під керівництвом бразильського архітектора **О. Німеєра** на місці джунглів за три роки в модерністському стилі було споруджено ультрасучасне місто **Бразиліа**, що стало з 1960 р. столицею Бразилії.

Органічна архітектура розглядала будинок як організм із єдиним простором. Її ідеолог, американський архітектор **Ф. Райт**, проповідував зв'язок із природою.

Одним із засновників **деконструктивізму** є Френк Гері (США).

Simpsons postmodernism. Мультфільм з відомої серії «Сімпсони» жартівливо обігрує створення Френком Гері своїх архітектурних проектів

Тривалість:
07:17

Альфред Шнітке...
Божевілья...
Світлана Злобіна,
24.04.2014 р.
(Concerto grosso
no. 1–5.
Rondo Allegro)

Тривалість:
03:02

Елвіс Преслі,
1957 р.
BY REPORTER,
08.01.2019

Тривалість:
04:17

Зіркова історія короля поп-музики Майкла Джексона.
ТСН,
29.08.2017 р.

«Будинок, що танцює» у стилі деконструктивізм, м. Прага, Чехія, 1992 р.
Архітектори Френк Гері, Владо Милуніч

Сіднейська опера, Австралія, архітектор Йорн Утзон, — приклад органічної архітектури

Постмодерністській архітектурі на зламі ХХ–ХХІ ст. притаманні ускладнені форми, вільне поєднання елементів, запозичення архітектурних прийомів різних епох і стилів, використання новітніх матеріалів і технологій, інколи — іронія та жарт.

4. РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

На межі століть розвиваються різні напрями музики. Для **класичної** музики характерні висока людяність, відданість вічним ідеалам (наприклад, твори *І. Стравінського*); електронна музика *А. Пуссера*, *А. Шнітке*.

До найвідоміших **джазових** музикантів другої половини ХХ ст. належать *Л. Армстронг*, *Е. Гарнер*, *Б. Гудмен*, *Д. Еллінгтон*, *Т. Монк*, *Е. Фітцджеральд* (усі з США) та ін.

Кращими зразками **мюзиклу** є популярні твори «Звуки музики» *Р. Роджерса*, «Моя прекрасна леді» *Ф. Лоу*, «Вестсайдська історія» *Л. Берстайна* та ін.

Рок-музика виникла у 1950-х роках на основі поєднання джазу зі шлягером і увібрала окремі риси пісенно-танцювальних жанрів різних культур світу. У 1954 р. вийшла перша платівка майбутнього короля рок-н-ролу *Елвіса Преслі*. Кумирами американської молоді в 1950-ті роки були *Ч. Беррі*, *Л. Річард*, *Б. Хейлі*. Визначним явищем рок-музики і світової культури взагалі є творчість групи «*Бітлз*» із м. Ліверпуля (Велика Британія).

Рок-культура розвивалася й у СРСР. Серед класиків радянського року — «Акваріум», «Машина часу», «Кіно», «Аліса», «ДДТ» та ін. За радянської доби музиканти, як і інші діячі культури, зазнавали утисків та ідеологічних обмежень.

Подробиці

У період сталінської диктатури **саксофон** вважали «ворожим інструментом». Саме тоді радянський ідеолог А. Жданов виголосив свою знамениту фразу: «Від саксофона до ножа — один крок!» Саксофон був заборонений як інструмент американський, а акордеон чомусь як фашистський! І до середини 1970-х років у Радянському Союзі взагалі не викладали гру на саксофоні; навчали тільки гри на кларнеті.

Поп-музика охоплює різні стилі і жанри розважальної музики. Найпопулярнішими зірками поп-музики на зламі ХХ–ХХІ ст. були *М. Джексон, Мадонна, Ф. Меркьюрі, Стінг, Б. Спірс, Бейонсе, Леді Гага* та ін.

Серед сучасної молоді на Заході популярним лишається **хіп-хоп** та його виконавці канадець Дрейк (Drake), американець Пост Малон (Post Malone), група Мігос (Migos) та ін. Відомими сучасними виконавцями є Кендрік Ламар (Kendrick Lamar), представниці «жіночого репу» Карді Бі (Cardi B), Ніккі Манай (Nikki Manaj) та ін.

5. ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

Значний внесок у розвиток драматургії та театрального мистецтва зробив американський драматург **Ю. О'Ніл**. Страждання самотніх, часто фізично неповноцінних, але поетичних натур у прагматичному і черствому оточенні зображене в п'єсах **Т. Вільямса** «Скляний звіринець», «Трамвай “Бажання”», «Ніч ігуани».

Найвідоміші представники **«Драми абсурду»** в театральному мистецтві — французькі драматурги **Ежен Йонеско** (румун за походженням) і **Семюел Беккет** (за походженням ірландець).

Відчуження людини від суспільства, самотність, песимізм, нігілізм, передчуття загибелі, абсурдність слів і вчинків персонажів — головні риси цього напрямку. Серед творів нобелівського лауреата С. Беккета — найвідоміша п'єса «Чекаючи на Годо», а також «Кінець гри», «Огайо — експромт» та ін.

Найбільшими центрами світового театрального мистецтва у другій половині ХХ ст. стали **театри**: «Комеді Франсез» (Франція), Королівський Шекспірівський театр (Велика Британія), Кельнський театр драми (ФРН), «Театр Кабукі» (Японія), Художній театр (Італія, Рим), Великий драматичний театр (СРСР, Росія, Санкт-Петербург), МХАТ (СРСР, Росія, Москва) та ін.

Найвідомішими центрами **оперного і балетного мистецтва** є театри «Ла Скала» (Мілан, Італія), «Гранд-опера» (Париж, Франція), «Метрополітен-опера» (Нью-Йорк, США), «Ковент-Гарден» (Лондон, Велика Британія), «Большой театр» (Москва, Росія), Марїнський театр (Санкт-Петербург, Росія) та ін. Значний внесок у розвиток світового оперного і балетного мистецтва зробили **П. Домінго, Х. Каррерас, М. Кабальє** (Іспанія), **Л. Паваротті, Т. Гоббі** (Італія), **М. Бежар** (Франція), **М. Каллас** (США), **М. Плісецька** (Росія) та ін.

6. ДОСЯГНЕННЯ СУЧАСНОГО КІНОМИСТЕЦТВА

У післявоєнні роки кіно стало наймасовішим видом мистецтва. Видатними майстрами **неореалізму** в кіно є **італійські** режисери

«Цикл»,
М. Щупак-
Кацман,
ілюстрація
до спектаклю
С. Беккета
«Кінець гри»,
2017 р.

Висловіть свої
думки про те,
який «цикл»
символізує
малюнок
і чому герої
С. Беккета
хочуть
обірвати цей
цикл, вбивши
блоху.

Танцівниця
Мая
Плісецька —
зоряна історія.
Сніданок
з 1+1,
01.05.2017 р.

Р. Росселліні, Ф. Фелліні, Л. Вісконті, М. Антоніоні. Велику увагу видатні майстри неореалізму приділяли аналізу взаємин між людьми.

Найпотужніша кіноіндустрія створена в **США**. Її центр — Голлівуд — передмістя Лос-Анджелеса, де розташовані найбільші кіностудії світу.

Фільми *С. Кубрика* відрізняються сценічним розмахом, пошуками нових технічних засобів. Багатоплановою є творчість відомого майстра американського кіно *С. Спілберга*. *Дж. Лукас* у 1970-ті роки створив новаторський за технікою комбінованих зйомок фільм «Зоряні війни», що мав величезний касовий успіх. Світову славу здобули своїми фільмами *Ф. Коппола, М. Форман* та ін.

Для **французького** кінематографа післявоєнного часу характерна розмаїтість жанрів — від комедій до соціально-психологічних фільмів режисерів так званої нової хвилі — *Ф. Трюффо, Ж.-Л. Годара* та ін. Відомим режисером є *Л. Бессон*. В усьому світі високо цінують французьких акторів *Ж. Габена, Ж. Маре, Б. Бардо, Ж. Рено* та ін.

Неможливо уявити кіномистецтво без імені **англійського** кінорежисера *А. Гічкока*. Він працював у Великій Британії та США. Його ім'я пов'язане зі становленням жанру «трилер».

Світову популярність здобула творчість **польського** кінорежисера *А. Вайди* завдяки трилогії про долі воєнного покоління польської молоді. Важливе місце у творчості А. Вайди займає антифашистська тематика.

У **СРСР** значний громадський резонанс викликали кінострічки *А. Тарковського, Т. Абуладзе, С. Параджанова, Е. Рязанова*.

Найвищі оцінки спеціалістів кіно та глядачів отримують фільми, які звертаються до людських проблем і почуттів, до гострих питань історії та сьогодення.

Дедалі більшу популярність здобуває українське кіно. Так, фільм «Донбас» українського режисера Сергія Лозниці отримав у 2018 р. головну нагороду 15-го міжнародного кінофестивалю в іспанській Севільї.

Серед сучасної західної молоді популярними є фільми різних жанрів, серед яких можна назвати драму-комедію «Вовк з Воллстріта» («Wolf of Wallstreet»), фільм жахів «Спадковість» («Hereditary»), психологічний трилер «Початок» («Inception») та ін.

7. РОЗВИТОК СПОРТУ: ДОМІНУЮЧІ ТЕНДЕНЦІЇ

Розрізняють *аматорський* спорт, як захоплення, і *професійний*, що є джерелом доходу для спортсменів і причетних до нього людей.

7.1. Організаційне зміцнення спортивного руху

Спорт об'єднує світ. За Олімпійськими іграми, чемпіонатами світу з футболу та футбольною Лігою чемпіонів спостерігають мільярди людей. Розуміючи важливість збереження здоров'я людей, уряди більшості країн забезпечують державну підтримку фізичної культури і спорту.

Впливовими міжнародними спортивними організаціями є Міжнародний олімпійський комітет (МОК), Міжнародна федерація футболу

Телеглядачі
фіналу Ліги
чемпіонів
з футболу

Кого із керівників держав,
політиків
Ви впізнали
на фото?

(ФІФА — поєднує у своїх рядах понад 210 національних федерацій), Спілка європейських футбольних асоціацій (УЄФА), Міжнародна федерація хокею із шайбою (ІХФ) та ін.

7.2. Комерціалізація спорту

У спорт вкладають величезні кошти, він приносить величезні прибутки. З професійним спортом пов'язані ЗМІ, медицина, бізнес.

Замкненими й ефективними з економічної точки зору системами є Національна хокейна ліга (НХЛ; США і Канада), Національна баскетбольна асоціація (НБА, США і Канада), американські Ліги професійного американського футболу і бейсболу та ін.

Андрій Шевченко, Олег Блохін, Ігор Беланов — українські футболісти, які у різні часи отримували титул «Найкращий футболіст Європи»

Подробиці

Мало хто знає, що найкращу баскетбольну лігу у світі, НБА, заснували вихідці з України — Моріс Подолофф, батьки якого емігрували до США з Єлисаветграда (нині Кропивницький), та Едвард Готліб, який народився у Києві. До того М. Подолофф був єдиною людиною, що очолювала одночасно дві найбільші спортивні ліги світу — НБА (1949–1963 рр.) і НХЛ.

Провідні професійні клуби не шкодують коштів для придбання найвідоміших у світі футболістів, баскетболістів, хокеїстів тощо. Відомі спортсмени світу заробляють величезні статки.

7.3. Розвиток параолімпійського руху

З 1948 р. проводять Параолімпійські ігри (змагання для людей з особливими потребами). Вони мають велике значення для соціальної адаптації та моральної підтримки людей, які страждають від важких недуг. Ці ігри проводять того самого року й у тій самій країні, що й літні Олімпіади. Традиційно лідерами на Параолімпіадах є *українські спортсмени-параолімпійці*.

7.4. Політизація спорту

Незважаючи на постійні заяви на різному рівні про те, що «спорт перебуває поза політикою», реальність є абсолютно іншою. Після Другої світової війни спорт розглядали як «змагання» між комуністичним блоком і країнами західної демократії.

Подробиці

У 1952 р. СРСР уперше допустили до участі в Олімпійських іграх, і спортивні досягнення радянських спортсменів подавалися радянською пропагандою як «яскраве свідчення переваги соціалістичної системи».

У 1980 р. США, Велика Британія, Японія та багато інших країн бойкотували XXII Олімпійські ігри в Москві у зв'язку з радянською агресією в Афганістані. Аналогічних заходів щодо Олімпійських ігор у м. Лос-Анджелесі (США) вжили в 1984 р. уряди СРСР і 11 його союзників соціалістичного блоку.

На жаль, на спортивних змаганнях мали місце й **терористичні акти**. Під час Олімпіади в м. Мюнхені (Німеччина) в 1972 р. увесь світ

Як це було. Україна і Польща отримали можливість приймати «Євро-2012». 24 спорт, 06.10.2015 р.

Відкриття Олімпійських ігор у Москві. 24 канал, 18.07.2015 р.

приголомшило вбивство палестинськими терористами 11 ізраїльських спортсменів і тренерів, а також західнонімецького поліцейського (німецька поліція, не маючи тоді достатнього досвіду антитерористичної боротьби, намагалася знешкодити терористів).

7.5. Проблема використання допінгу

Однією з найгостріших проблем сучасного спорту є вживання спортсменами допінгу, що попри небезпеку для спортсменів, інколи організують уряди країн для досягнення спортивних та «ідеологічних» перемог. Так, у 1970–1980-ті роки легкоатлетам і плавцям НДР не було рівних у світі. Пізніше з'ясувалося, що, крім майстерності спортсменів і таланту тренерів, в основу успіхів були покладені новітні досягнення фармакології.

У 2005 р. ЮНЕСКО прийняло Міжнародну конвенцію про боротьбу з допінгом у спорті. Дедалі вагоміший вплив здобуває Всесвітнє антидопінгове агентство (ВАДА).

Великий «допінговий скандал» розгорнувся через викриття вживання групою російських спортсменів допінгу, чому сприяли російські чиновники спорту та медики. Сьогодні МОК чекає від російських спортсменів повернення 24 медалей, які у них відібрали після того, як викрили в застосуванні допінгу на Іграх 2008, 2012 і 2014 рр.

Очевидно, що «очищення спорту» від негативних явищ робитиме його ще більш значущим чинником суспільного життя в усьому світі.

ЗАПИТАННЯ Й ЗАВДАННЯ

I. Систематизуємо нову інформацію

1. У чому полягає роль літератури та мистецтва в сучасному світі?
2. Назвіть відомих Вам сучасних художників і напрями мистецтва, які вони представляють.
3. Схарактеризуйте основні напрями розвитку архітектури у другій половині ХХ — на початку ХХІ ст.
4. Які музичні жанри, напрями є для Вас улюбленими?
5. Яких Ви знаєте відомих сучасних кінорежисерів?
6. Схарактеризуйте творчість відомих сучасних драматургів, театральних режисерів і акторів.
7. Визначте основні тенденції розвитку спорту на зламі ХХ–ХХІ ст.
8. Поясніть значення понять: *модернізм, соціальний реалізм, неореалізм, абстракціонізм, поп-арт, функціоналізм, постмодернізм*.

II. Обговорюємо в групі

1. Які Ви вбачаєте позитивні та негативні наслідки комерціалізації мистецтва?
2. У чому полягає особлива соціальна роль кіномистецтва?
3. Схарактеризуйте основні проблеми сучасного спорту.

III. Мислимо творчо й самостійно

1. Напишіть есей «Мистецтво, яке змінило світ».
2. Поясніть, як Ви розумієте слова Дж. Кунса: «Секрет успіху — робота з сильними емоціями».
3. Чи може бути спорт поза політикою?

§ 34 ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТУ в другій половині ХХ — на початку ХХІ ст.

1. ОСНОВНІ ЕТАПИ СВІТОВОГО СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ в ХХ — на початку ХХІ ст.

Перший етап — після закінчення Другої світової війни, з 1945 і до середини 1970-х років.

1. **Поразка нацизму і фашизму** стала стратегічною перемогою демократії над тоталітаризмом, прав людини над жорстокістю й свавіллям.

2. Створення ООН, укладення міжнародних політичних та економічних угод були важливими кроками у **глобалізації та формуванні нової системи міжнародних відносин**.

Терміни і поняття

Глобалізація (від фр. global — *загальний*, лат. globus — *куля*) — все-світній, загальний, що охоплює всю земну кулю. Глобалізація означає величезне розширення й ускладнення взаємозв'язків і взаємозалежностей як людей, так і держав світу.

3. У цей період була фактично **ліквідована колоніальна система**.

Другий етап — 1970–1990-ті роки.

Найважливішими подіями цього етапу були **розпад Радянського Союзу та крах комуністичних режимів у Центральній і Східній Європі**. Завершилася «холодна війна». 24 серпня 1991 р. на карті світу з'явилася нова незалежна держава — Україна.

Проте комуністична система у світі не була ліквідована повністю: вона збереглася в Китаї, В'єтнамі.

З розпадом СРСР **Сполучені Штати Америки залишилися єдиною наддержавою**, їхня глобальна роль ще більше зросла. **Біполярність світу припинила своє існування**.

Третій етап — з 1990-х років до початку ХХІ ст.

1. Досягнення НТР у сфері інформатики та зв'язку **посилили процеси глобалізації та послабили умови існування національних кордонів** (особливо в Європі), збереження закритих авторитарних суспільств, обмеження передачі знань, інформації, вільного пересування людей.

2. Процеси глобалізації стали **викликом для національної ідентичності і національної безпеки** низки держав; деякі нації та держави вбачають у процесах глобалізації загрозу своєму існуванню.

3. Значно **посилився вплив США** на світові процеси (політичні, економічні, фінансові, інформаційні, технологічні тощо); позиція США у розв'язанні багатьох глобальних проблем сучасності стала вирішальною.

4. Посилилися такі глобальні проблеми людства, як **екологічні** (глобальне потепління, катастрофічний вплив діяльності людини на довкілля), **перенаселення та бідності** в багатьох країнах Азії, Африки та інших регіонів; **загроза переростання регіональних конфліктів на глобальні**, з використанням зброї масового ураження.

5. Зберігаються та повторюються **світові економічні кризи**.

Пригадайте, що означала біполярність світу в 1945–1991 рр.

Третій етап — з початку XXI ст. до наших днів.

1. Терористична атака на США 11 вересня 2001 р. стала трагічним свідченням **посилення міжнародного тероризму**.

2. **Сучасна система міжнародної безпеки виявила свою недостатню ефективність**, свідченням чого стали, зокрема, агресія Російської Федерації проти Грузії й України та впровадження РФ методів «гібридної війни», у якій велика роль відводиться пропаганді та дезінформації. Загострюються регіональні конфлікти, міжнародна напруга в ряді регіонів.

3. Серйозні **виклики постали перед процесами європейської інтеграції**, зокрема через брексит, посилення «евроскептицизму» в суспільній свідомості низки країн тощо.

4. Тривають процеси **інтернаціоналізації та глобалізації сучасного світового господарства**.

5. Загострюються проблеми міграції населення.

6. Невирішеними залишаються питання глобального потепління, забруднення навколишнього середовища й інші **екологічні проблеми**.

7. **Інформатизація суспільства** є визначальним чинником сучасного розвитку людства.

Усі ці процеси є виявом **взаємозалежності подій, явищ і процесів у сучасному світі** внаслідок глобалізації.

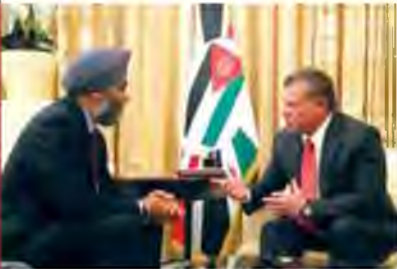
2. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

2.1. Сутність глобалізації

Глобалізація виражається в таких процесах:

- ▶ зміцнення зв'язків між найвіддаленішими куточками світу, небувале поширення по всій планеті ідей та інформації;
- ▶ прискорення обміну новітніми технологіями, взаємобогачення культур, способу життя, поведінки;
- ▶ зростаюча інтенсивність взаємозв'язків у сфері торгівлі, фінансів;
- ▶ посилення міграції населення;
- ▶ виникнення спільних для світової спільноти проблем, стирання граней між місцевими й всепланетарними подіями.

Переговори між міністром оборони Канади (ліворуч) і королем Йорданії (праворуч)

Чому цю світліну вважають цікавим прикладом глобалізації?

2.2. Прояви сучасного етапу глобалізації

1. Глобалізація формує **систему управління на всепланетарному та регіональному рівнях**. На початку XX ст. у світі налічувалося 37 міжурядових організацій. На кінець XX ст. їх стало вже близько 300. Це — реальна інфраструктура нового світового устрою.

2. Сталися важливі **зміни у сфері міжнародного права**. По суті, держави вже не можуть чинити зі своїми громадянами те, що вони вважали б за потрібне.

3. **Інтернет** не тільки змінив життя людей усього світу, а й зробив їх ближчими, більш пов'язаними одне з одним, ніж будь-який інший винахід в історії. Досягнення НТР у сфері інформатики і зв'язку, розвитку міжнародних контактів спричинили **створення глобальної**

світової спільноти, коли національні кордони дедалі більше стають умовностями. Збереження закритих суспільств, обмеження передачі інформації і пересування людей не можуть тривати довго.

4. **Розширюються і поглиблюються економічні й політичні інтеграційні процеси**, передусім у Європі. «Спільний ринок» перетворився на могутню економічну, валютно-фінансову та політичну співдружність — Європейський Союз.

5. Глобалізація зумовлює **інтенсифікацію культурного обміну, туризму, спорту** тощо. Світові турне відомих музикантів і світова популярність книжок, виданих у різних куточках земної кулі; інтернаціоналізація освіти та світові тенденції моди; міжнародний туризм і чемпіонати світу з футболу чи сучасні Олімпійські ігри зближують країни і народи на нашій планеті.

6. Глобалізація є **невідвратною**, і вона демонструє дедалі більшу **взаємозалежність людей, народів, країн світу**.

Подобиці

Приклади глобалізації з новин на порталі «РБК»:

«Гвінейський посол, на японському автомобілі, який належить Марокко, в'їхав у німецьку машину корейця з Росії».

«Перший канал». Новини: «Сомалійські пірати захопили голландський корабель з росіянами і філіппінцями на борту, який плыв під панамським прапором з Кенії до Румунії і перевозив німецькі нафтові вежі».

2.3. Негативні явища глобалізації. Антиглобалізм

Попри зростання якості життя в розвинених країнах світу, **поглиблюється соціально-економічна нерівність** на різних рівнях. Особливо гострою є проблема злиднів частини населення Африки та Азії.

Унаслідок глобалізації **економічна криза**, що вражає економіку однієї або кількох провідних країн світу, охоплює увесь світ. Так було і під час світової фінансово-економічної кризи 2008 р.

Загрозою всьому світові є активізація **міжнародного тероризму**.

Експансія масової культури **ускладнює розвиток національних культур малих народів і країн**.

Кінець ХХ — початок ХХІ ст. знаменувалися сплеском активності антиглобалістських громадських сил. Типовими є акції протесту антиглобалістів проти самітів голів держав «Великої сімки» (G7) — провідних держав світу.

2.4. Україна в сучасному світі

Гідне місце в сучасному світі посідає **Україна**. Досягнення нашої держави в науці, техніці, культурі, її прихильність ідеалам демократії, миру, вагомий внесок у розвиток міжнародного співробітництва є важливими чинниками світового розвитку.

Прагнення українського народу до євроінтеграції, відстоювання європейських цінностей, а також боротьба проти агресії Росії сприяють зростанню авторитету України у світі.

Важливі процеси відбуваються в самому українському суспільстві. Після Революції Гідності в колективній свідомості утвердилося

З якими проявами глобалізації у навчанні, побуті Ви стикалися? Які їхні позитивні й негативні риси?

усвідомлення сили волевиявлення народу та значущості прав і свобод кожного українця. Необхідність захисту незалежності нашої держави від зовнішньої агресії сприяла зростанню патріотизму, а також формуванню української політичної нації.

Можна впевнено говорити про стрімкий розвиток в Україні громадянського суспільства, що є партнером, а за потреби — і опонентом державних органів та окремих чиновників.

Такі зміни є запорукою гарних перспектив українського народу в розбудові незалежної, сильної, демократичної європейської держави.

3. НАЦІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ

3.1. Сутність глобальних проблем сучасності

Терміни і поняття

Глобальні проблеми сучасності — сукупність проблем, що постали перед людством у другій половині ХХ ст., потребують розв'язання спільними зусиллями світової спільноти.

Частина глобальних проблем сучасності пов'язана із взаєминами всередині самого людського співтовариства (запобігання ядерному конфлікту, протистояння експансії агресивних режимів, подолання відсталості країн, що розвиваються, ліквідація небезпечних захворювань, боротьба з наркоманією та наркобізнесом, злочинністю та тероризмом). Частина глобальних проблем є відображенням кризи у взаєминах між суспільством і природою (демографічна, продовольча, енергетична, екологічна).

Розв'язання цих та інших глобальних проблем потребує об'єднання зусиль усього людства.

3.2. Проблеми запобігання новій світовій війні та збереження миру

Особливу небезпеку для всього світу становить *ядерна зброя*. Серед керівників як західного, так і східного блоків поступово формувалося усвідомлення необхідності запобігання ядерній війні.

Донедавна у світі налічувалося п'ять ядерних держав (США, Росія, Велика Британія, Франція та Китай). У травні 1998 р. до них де-факто долучилися Індія і Пакистан, що з інтервалом у два тижні здійснили серію випробувань ядерної зброї. На початку ХХІ ст. керівництво США звинуватило Іран і КНДР у наявності в них зброї масового знищення, зокрема ядерної. Є інформація про розроблення ядерних програм і ядерної зброї в Ізраїлі, ПАР, Бразилії, ряді інших країн.

На рубежі століть дедалі очевиднішою стає безперспективність подальшої воєнно-політичної конфронтації, що може знищити сучасну цивілізацію.

3.3. Проблема біженців

Міжнародна спільнота намагається вирішити питання біженців, відстоюючи цінність людського життя та права людини. Зокрема, у Нью-Йорку 17 грудня 2018 р. на Генеральній Асамблеї ООН затвердили пакт про біженців.

Подобиці

Глобальний договір про біженців покликаний допомогти країнам з низьким ВВП, що приймають велику кількість мігрантів. Країни-підписанти надаватимуть їм фінансову й інші види допомоги. Також документ передбачає спрощення доступу біженців до ринку праці, системи освіти та охорони здоров'я. Документ не є обов'язковим для виконання.

На жаль, проблему біженців інколи використовують політики та лідери ряду країн, намагаючись через потоки знедолених людей до розвинених країн чинити тиск на ці країни.

3.4. Енергетична проблема на сучасному етапі

Розвиток цивілізації в ХХ — на початку ХХІ ст. характеризувався стрімким **зростанням енергоспоживання**. На рубежі століть сукупне споживання енергоносіїв не тільки значно перевищує припустимий максимум, у межах якого діяльність людини не позначається на навколишньому середовищі, загальному кліматі та функціонуванні екосистем, а й створює для людства дуже близьку перспективу залишитися без багатьох найважливіших традиційних джерел енергії. Особливо гострими вже в наш час є проблеми, пов'язані з негативним впливом енергетики на стан довкілля. Масове використання викопного палива — нафти, газу, вугілля — завдають значної шкоди і природі, і здоров'ю людини внаслідок викидів, що містять важкі метали, двоокис сірки, окис азоту та інші шкідливі речовини.

3.5. Екологічні проблеми сучасності

Екологічна криза — це деградація природного середовища життя людини внаслідок забруднення атмосфери мільярдами тонн техногенних газів та інших відходів промисловості, енергетики і транспорту, а земної поверхні і водоймищ — отруйними речовинами. Унаслідок різкого збільшення чисельності населення, інтенсивної індустріалізації й урбанізації господарські навантаження почали перевищувати здатність екологічних систем планети до самоочищення і відновлення. У стосунках людини і природи настала глобальна криза.

Останніми роками намітилися певні **напрями міжнародного співробітництва** у сфері охорони довкілля.

Європейський парламент і Рада ЄС домовилися щодо скорочення викидів вуглекислого газу автомобілів і мікроавтобусів до 2030 р. Заходи відбуватимуться двома етапами. До 2025 р. в ЄС запланували зменшити викиди на 15 %, до 2030 р. — на 37,5 %. Домовленість передбачає, що авто з високим рівнем викидів вуглекислого газу згодом на ринку змінять нові моделі з низьким рівнем викидів або електромобілі. У ЄС також хочуть створити схеми стимулювання придбання електромобілів у країнах, де рівень їх продажу є незначним.

Як Ви думаєте, чому проти міграції виступають уряди деяких інших країн Європи? Дізнайтеся зі ЗМІ, як США намагаються перешкодити нелегальному проникненню біженців до країни. Як Ви ставитесь до таких дій адміністрації Д. Трампа?

Біженці, врятовані біля берегів Лівії 2 серпня 2018 р. Кількість біженців, які потребують переселення до третій країни, у 2019 р. сягне близько 1,4 млн осіб. Переселення потребують громадяни 36 держав. Третій рік поспіль більшість з них — дві третини — становлять вихідці із Сирії, загалом близько 600 тис. осіб. Значну частину переселенців становитимуть також жителі Африки

3.6. Демографічні проблеми

У світі постійно **зростає кількість населення**. За прогнозом ООН, на Землі в 2050 р. житиме 9,3 млрд осіб; станом на 2019 р. чисельність населення становила 7,7 млрд.

Однією з найважливіших демографічних проблем є **старіння населення** Землі. На 2050 р. кількість людей похилого віку (60 років і більше) у світі потроїться. Цей показник зросте з нинішніх 606 млн до майже 2 млрд осіб. Очікується, що значним буде збільшення числа осіб найстаршої вікової категорії (понад 80 років).

Приріст населення неминуче веде до посилення процесу **урбанізації**, що за різних передумов і особливостей спостерігається як у більш, так і в менш розвинених країнах.

Якщо наприкінці XIX ст. міські жителі становили лише 1/10 частину населення, то на 2025 р. у містах житиме понад 75 % усіх людей.

Загострення демографічних проблем поставило перед наукою ряд нових завдань. Головне з них — визначення припустимих меж чисельності населення Землі з урахуванням обмежувальних чинників — продовольчого, енергетичного, економічного. Учені називають гранично можливі, на їхній погляд, цифри (від 10 до 20 млрд людей) і терміни досягнення стабілізації чисельності населення планети (у прогнозах — середина XXI ст.).

У цьому контексті є найактуальнішим завдання науки і демографічної політики — **стримування зростання** чисельності населення в країнах Азії та Африки.

3.7. Клімат

Стало відомо, у яких країнах збільшиться **смертність через глобальне потепління**. Для оцінювання кількості смертей від спеки вчені розробили модель, яка охопить 20 країн у період 2031–2080 рр. Вони врахували обсяги викидів в атмосферу парникових газів у результаті спалювання викопного палива, щільність населення в регіонах і різні стратегії щодо пом'якшення наслідків спеки.

Першою в списку фігурує Австралія, де за найбільш песимістичними прогнозами смертність може зрости майже на 500 %. Вчені австралійського Університету Монаша в Мельбурні опублікували дослідження, згідно з яким до 2080 р. кількість смертей від спеки в тропічних і субтропічних регіонах зросте майже вп'ятеро. Також збільшиться смертність в Індії, Греції, Японії та Канаді.

3.8. Проблеми боротьби з голодом

У наш час, коли у світі в цілому накопичені надлишкові запаси продовольства, кожні 3,5 секунди від голоду помирає одна людина, а щодня — 24 тис. На початку XXI ст. на Землі налічувалося майже 1 млрд людей, яким щодня загрожує смерть від недоїдання.

Абсолютна більшість голодуючих і тих, хто недоїдають (споживають 1500 ккал і менше на добу), живуть у країнах Азії, Африки і Латинської Америки. Із них 57 % припадає на Азію, 27 % — на Африку, 11 % — на Латинську Америку, близько 5 % — на країни Близького Сходу.

Тривалість:
03:03

Як змінюється світ через глобальне потепління.
DW
українською,
03.11.2017 р.

Проблеми, пов'язані із зростанням народонаселення, прямо пов'язані із загостренням продовольчої проблеми у *всесвітньому масштабі*. Для країн Азії, Африки і Латинської Америки багато чого залежатиме від готовності розвинених країн надати їм всебічну та дієву допомогу.

3.9. Боротьба з бідністю

Однією з глобальних проблем людства, з якою тісно переплітаються багато інших проблем, є бідність. За даними Всесвітнього банку, на початку XXI ст. 2,8 млрд осіб живуть на суму, що не перевищує 2 дол. США на день; більшість із них не мають доступу до чистої води, повноцінної їжі та засобів санітарії.

Загальноприйнятою межею бідності є дохід 2 дол. США на людину на добу (60 дол. на місяць). У розвинених країнах для визначення рівня бідності застосовують межу, встановлену в США, — 14,4 дол. на добу (432 дол. на місяць).

3.10. Ліквідація небезпечних хвороб

Успіхи медицини дали змогу збільшити тривалість життя (серед лідерів за цим показником — Японія, Канада, США, Норвегія, Велика Британія, Швеція та інші розвинені країни), знизити загальну і дитячу смертність не тільки в економічно розвинених, а й у країнах, що розвиваються, практично перемогти ряд епідемічних захворювань, що навювали страх на людей у минулому. Мільйони людей останніми роками вперше отримали реальний доступ до медичного обслуговування.

Однак, за даними ВООЗ, *кожний п'ятий житель планети хворий або має погане здоров'я*. Найпоширеніші й найнебезпечніші у світі хвороби — СНІД, різні форми раку, ішемічна хвороба серця, порушення мозкового кровообігу, гостра респіраторна інфекція, туберкульоз, хронічне запалення легень, гепатит та деякі інші. Найвищий рівень смертності від хвороб на 1000 осіб зареєстрований у Сьєрра-Леоне, Гвінеї-Бісау, Гвінеї, Анголі, Уганді, Нігерії, Гамбії, Мозамбіку, Сомалі.

4. ВИМІРИ ЦІННОСТЕЙ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ. ТОЛЕРАНТНІСТЬ

Наприкінці XX — на початку XXI ст. проблема толерантності набула особливої актуальності у зв'язку із процесом глобалізації, що зіштовхує релігійні, національні й етнічні ідентичності різних народів.

Свідчать документи

З Декларації принципів толерантності, ухваленої на 28-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО у 1995 р.

1.1. Толерантність означає поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та

Голод в Судані.
Фото Кевіна Картера
(Kevin Carter),
1993 р.

Фотограф із ПАР Кевін Картер знімав сцени голоду в Судані і побачив виснажену дівчинку. Поруч із нею приземлився стерв'ятник. Картер 20 хвилин шукав кращий ракурс для фото дитини й хижака, потім прогнав птаха. Дитина знайшла сили повзти далі, а Картер сів біля дерева й заплакав. Через день він повернувся в ПАР і продав фотографію в газету «Нью-Йорк Таймс». Фото стало символом голоду в Африці. Картер згодом отримав Пулітцерівську премію. Проте громадськість, ЗМІ питали: «що сталося з дитиною?» Картер не знав...

самовиявлення людської особистості... Толерантність — це єдність у різноманітті...

1.2...Толерантність — це, передусім, активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини. Толерантність повинні виявляти кожна людина, групи людей і держави.

1.3. Толерантність — це обов'язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму (зокрема культурного плюралізму), демократії та правопорядку...

1.4. Щодо поважання прав людини виявлення толерантності не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або прийняття чужих переконань. Це означає, що кожний може дотримуватися своїх переконань і визнає таке саме право за іншими. Це означає визнання того, що люди за природою своєю відрізняються зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою і мають право жити в мирі та зберігати свою індивідуальність. Це також означає, що погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим.

Особлива думка

В одній звичайній канадській школі я побачив поряд два великих плакати-привітання з мусульманським та єврейським святами, що відбувалися майже одночасно. Взимку канадські школярі всіх віросповідань із задоволенням святкують християнське Різдво. У країні майже неможливо почути образи на національному або релігійному ґрунті. Толерантність є однією з найбільших суспільних цінностей. Очевидно, це є важливою запорукою найвищої якості життя в Канаді.

ЗАПИТАННЯ Й ЗАВДАННЯ

I. Систематизуємо нову інформацію

1. Назвіть основні етапи світового суспільного розвитку в ХХ — на початку ХХІ ст. та схарактеризуйте їх.
2. Чому кажуть, що глобалізація формує єдиний «світ прорваних кордонів»?
3. Поясніть сутність глобалізації та її прояви в наш час.
4. Визначте світові проблеми, породжені глобалізацією.
5. Назвіть основні національні та глобальні виклики сучасності.
6. Якими є виміри цінностей людського буття в сучасному світі?
7. Поясніть значення понять: *глобалізація, глобальні проблеми сучасності, мігранти, толерантність*.

II. Обговорюємо в групі

1. Які глобальні проблеми є найактуальнішими для сучасної України?
2. Як Ви розумієте вислів «прискорення часу»? Чи згодні Ви з тим, що сьогодні час прискорюється? Аргументуйте свою відповідь.

III. Мислимо творчо й самостійно

1. Наведіть сучасні приклади глобалізації економіки, інформаційного простору.
2. Чи погоджуєтеся Ви з позицією антиглобалістів? Як Ви вважаєте, чи є реальні альтернативи глобалізаційним процесам у сучасному світі?